

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2023

МОНГОЛ ХЭЛ

XII АНГИ

Аймаг/дүүрэг: .....

Сум: .....

Сургууль: .....

Анги: ..... Бүлэг: .....

Овог: .....

Нэр: .....

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Эхийг анхааралтай уншаад, даалгавруудыг гүйцэтгээрэй.
- Шалгалт 80 минутад үргэлжлэх тул цагаа сайтар төлөвлөж, зөв хуваарилан, бүх даалгаврыг гүйцэтгээрэй.

Намайг хүн болгосон хүмүүс (дуртгал)

Намайг хүн болгосон хүмүүстээ би “Баярлалаа “ гэж одоо нэг хэлмээр байна. Амьд явах, амьдрахын утга учрыг бүрэн ухаарч эхэлсэн үедээ хүн өөрийгөө нарт орчлонд хүн болж төрсөндөө баярлахдаа эрдэнэт хүмүүний биеийг төрүүлж, эрхтэн бүтэн өсгөсөн ачит аав ээж хоёртоо дараа нь хүн болох, хүний ухаан суух болтол аянд “Гарыг ганзаганд, хөлийг дөрөөнд хүргэсэн” бусад хүмүүст баярлахын дээдээр баярланам.

“Аав ээж биеийг төрүүлэхээс бус сэтгэлийг төрүүлдэггүй” гэсэн мэргэн үг буй. Хүн гэгч амьтан чухамдаа бие сэтгэлийн нийлц бөгөөд биеэс илүү сэтгэлийг эрхэмд үздэг. Бурхны шашны сургаалаар бодвол сэтгэлийг төрүүлнэ гэдэг биеийг төрүүлэхээс хүнд, амаргүй, урт хугацааны хүмүүний амьдралын зам ажгуу. Чухам тэрхүү сэтгэлийг хэрхэн яаж, хэн хэн төрүүлэв гэдэг нь аав ээжийн адил ачтан, намайг нэг ёсны дахин төрүүлсэн хүмүүс болно.

Намайг хүн болгосон эрхэм хүндэт хүмүүс их л олон буйн дотроос юуны өмнө нэг гэр бүлийн гишүүд аав ээжээс гадна ах дүү, ураг садны хүмүүс бөлгөө. Тэд гэр бүл хэмээх бичил нийгэм орчны доторх хүмүүс байдаг бөгөөд хүүхэд бүр хүн болохдоо тэдгээр ойр садны гэр бүлийн хүрээлэл орчинд хүн болж төлөвшдөг.

Чухам намайг хүн болгосон хүн гэвэл газар дээрх ганц ах минь билээ. Одоо болтол би ахтайгаа нэг дор хамт амьдарч явна. Олны дотор бид хоёр эхээс олуулаа биш, оонын эвэр шиг хоёулхнаа. Тийм болохоор зулай дээр нь гишгэж төрсөн ганц ах минь учраас “Ах сургаж, би сонсож,” “ Ах зааж, би сурч” “ Ах дагуулж би дагаж явж “ байж хүн болсон билээ.

Багын явдал санаанд ив ил. Би багашаархан, сургуульд ороогүй байхдаа нэг намар зэргэлдээх сумын ойн баярт ахыгаа дагаж явж билээ. Олон хүн дотор осолдон төөрүүзэй хэмээн сэрэмжилж ах минь гараасаа намайг салгалгүй хөтлөн явж үзээгүй сумын төв, баяр наадмыг үзүүлэн өдөржин хэсээд үдэш болоход хүүхэд бид хонох айлгүй, таних мэдэх хүнгүй газар тул сумын төвийн ойролцоо айлгүй нэг эзгүй хашаанд орж дээлээ нөмрөн бүхэл хэвтэхэд ах минь намайг өөрийн хувцсаар давхар хучиж, дааруузай хэмээн амьсгаагаараа хүртэл бүлээцүүлж хоносон билээ. Намар орой болсон тул тэр шөнө их л хүйтэн хоносон боловч ахын хайр халамжид би дулаацаж бөх гэгч унтсан байлаа.

“Аав ээж биеийг төрүүлнэ, багш ухааныг төрүүлнэ.” гэдэг. А-аас Я-д хүртэл эрдэнийн үсэг хэлхэж, уншуулж бичүүлж сургасан, нэгээс арав, зуу, мянга ... гээд тоо бодуулж эрдэмд анх амлуулсан ачит хүний нэг бол Цангиа багш минь билээ. Би бага ангидаа тооны хичээлд толгой цохидоггүй ч хэл бичгийн хичээлдээ онц сайн, ангийн хурдан уншигч, цээж бичгийн аварга хүүхэд байсан бөгөөд нэгэн үйл явдал одоо болтол дурсагдаж байдаг нь гуравдугаар ангийн төгсөх цээж бичгийг багш дуудан хэлж бичүүлж байлаа. Багш “охирол” гэж хэлэхээр нь эл үгийг амандаа нэг давтаад чингэж бичиж байтал багш миний дэргэд ирж харснаа толгой руу зөөлөн чичээд “Би охирол гэж байна шүү . Дүрмээ бодож бичээрэй” хэмээн сануулахад дахин эл үгийг амандаа бувтнаад зөв л бичсэн гэж бодож дэвтрээ хураалгав. Ингэж би анх удаа цээж бичигтээ нэг алдаж “Сайн” дүн авсандаа их л гэмшин харуусаж билээ. Сүүлд бодоход манай сартуул аман аялгаар хохирол гэдэг үгийн эхний “х”-г орхиж дууддагийг хүүхэд байхдаа хэрхэн яаж мэдэх билээ.

Намайг хүн болгосон бусад хүмүүс бол үеийн найз нөхөд юм. Нөхөр нөхрөөс сонгож нөхөрлөсөн Банзрагчийн Ванданноровтойгоо би гучин найман жил үй зайгүй дотно нөхөрлөсөөр яваа бөгөөд амьдралын алив баяр ёслол ба гуниг зовлонг хамтдаа хуваалцаж, харилцан туслалцаж, бие биеэ зоригжуулан ажлын бүтээл, алив амжилтад

сэтгэлийн урам өгч, хүүхэд нас ба залуу идэр насыг туулж бараад өвгөрөх өтлөх насандаа ч үеийн нөхөд хэвээр байж байна.

Намайг хүн болгосон надад бие сэтгэлийн урам хайрлаж, аж төрөх амьдрах ухаан, эрдмийн ухааныг зааж мэдүүлж, хазайж халтирахад түшин тулж, тус дэм болж жаргал зовлонг хамтдаа туулж яваа гайхалтай хүмүүсийн талаар нэгд нэгэнгүй бичье гэвч нэгэн бичил эхэд байтугай нэг хоёр боть романд ч багтахгүй сайн сайхан үйл явдал, дурсамж дуртгал ой билигт минь хадаастай мэтээр хадгалагдсаар яваа тул хэзээ нэгэн цагт нутаг усны олон олон хүний дүрийг дүрсэлсэн томхон зохиол бичихдээ тэднийг тусгана гэдгээ энэ ташрамд амлах байна.

Д.Баттогтох

Даалгавар 1. Эхийг бүтцээр нь зөв зааглан ялгаж, хэсэг бүрд өгүүлэгдэж буй агуулгаар нэр өгөөрэй. (2 оноо)

Эхлэл хэсэг: .....

.....

.....

Гол хэсэг: .....

.....

.....

Төгсгөл хэсэг: .....

.....

.....

.....

Даалгавар 2. Эхээс нийгмийн болон соёлын хам сэдвийн жишээ нэг нэгийг олж бичээрэй. (2 оноо)

Нийгмийн хам сэдэв: .....

.....

.....

Соёлын хам сэдэв: .....

.....

.....

.....

Даалгавар 3. Эхэд ямар асуудлыг гол болгон хөндсөн байна вэ? Тэрхүү асуудлаа чухал гэдгийг ямар баримтуудаар баталсан байна вэ? (3 оноо)

Асуудал

Баримт

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Даалгавар 4. Эхээс гол санааг илэрхийлж буй өгүүлбэрийг олж бичээд, яагаад гол санаа гэж бодож буйгаа батлан тайлбарлаарай. (3 оноо)

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэр:

.....
.....
.....

Тайлбар: .....

.....
.....
.....

Даалгавар 5. Эхэд зохиолч “Аав ээж биеийг төрүүлэхээс бус сэтгэлийг төрүүлдэггүй” гэдэгтэй санал нийлжээ. Хэрэв чи зохиогчоос эсрэг үзэл бодолтой байвал түүнийгээ ямар баримт ашиглан илэрхийлэх вэ? Чиний сонгосон баримтад хүн итгэж, чамтай санал нэгдэхээр байх хоёр баримтыг бичээрэй. (3 оноо)

Баримт 1: .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Баримт 2: .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Даалгавар 6. “мордохын хазгай” гэсэн хэлц үгийг ашиглан дэлгэрэнгүй өгүүлбэр бичээрэй. Чиний бичсэн өгүүлбэр утга, бүтэц, найруулгын алдаагүй, хэлц үгийн утгыг хам орчноос ойлгож болохоор байхыг анхаарна уу. (2 оноо)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Засагч багш нарт:

Шалгалтын материалыг засаж оноожуулахаас өмнө засалт хийх багш нар бүгд материалыг уншиж, оноо өгөх нэгдсэн нэг ойлголттой болно.

Боломжтой бол засагч багш нар ажлаа хуваарилахдаа материалын тоог тэнцүүлж, таван багшид дөч дөчин материал гэх биш, бүх шалгуулагчийн 1-3-р даалгаврыг нэг багш, 4-7- даалгаврыг нэг багш, 8-р даалгаврыг гурван багш гэх мэтээр хуваарилах. Энэ нь шалгалтын дүн үнэн зөв, шударга, бодитой байхад эерэг нөлөөтэй.

Шалгалтыг зөвхөн 0, 1, 2, 3 гэх мэт бүхэл оноогоор дүгнэнэ. 0.5, 1,5, 2,5 гэх мэт бутархай оноог ямар ч тохиолдолд өгөхгүй.

Оноо өгөх зарчим:

Даалгавар 1. Нийт 2 оноо

Эхийн бүтцийг зөв зааглан агуулгыг хангахуйц нэрлэсэн бол 2оноо

Эхийн бүтцийн аль нэг хэсгийг буруу заагласан эсвэл аль нэг хэсэгт оноосон нэр тохиромжгүй бол 1 оноо

Эхийн бүтцийг бүхэлд нь буруу заагласан, хэсгүүдэд оноосон нэршил тохиромжгүй эсвэл даалгаврыг гүйцэтгээгүй бол 0 оноо

Даалгавар 2. Нийт 2 оноо

Нийгмийн болон соёлын хам сэдвээс нэг нэг жишээ татан бичсэн бол 2 оноо

Нийгмийн болон соёлын хам сэдвээс аль нэгийг нь бичсэн эсвэл хоёул нэг хам сэдвийг илтгэж байвал 1 оноо

Сонгосон хэсэг нь хам сэдэв илтгэхгүй, хамааралгүй зүйл байх эсвэл даалгаврыг гүйцэтгээгүй бол 0 оноо

Даалгавар 3. Нийт 3 оноо

Эхэд гол болгон дэвшүүлсэн асуудлыг олсон бол 1 оноо

Эхэд дэвшүүлсэн асуудлыг зөв олоогүй бол 0 оноо

Асуудлыг тодруулахад чухал үүрэгтэй буюу санаагаа баталсан баримт 2 ба түүнээс дээш олж бичсэн бол 2 оноо /баримтууд гэж олон тоо заасан байгааг сурагч анзааран бичсэн байх ёстой/
Асуудлыг тодруулахад чухал үүрэгтэй буюу санаагаа баталсан баримт нэгийг олж бичсэн бол 1 оноо

Олж бичсэн баримт нь санааг дэмжээгүй, утга, агуулгын зөрөөтэй бол 0 оноо

Даалгавар 4. Нийт 3 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэрийг олсон бол 2 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэрийг олсон боловч, өөр өгүүлбэр хамт бичсэн эсвэл цогцолбороор нь авсан бол 1 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлэх өгүүлбэрийг олж чадаагүй бол 0 оноо

Өөрийн үгээр зөв тайлбарласан бол 1 оноо

Гол санааг буруу тайлбарласан эсвэл сонгосон өгүүлбэртэй хамааралгүй зүйлс бичсэн бол 0 оноо

Даалгавар 5. Нийт 3 оноо

Сонгосон баримт нь (1) зохиогчийн үзэл бодлын эсрэг байр сууринаас хандсан, (2) шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, тодорхой эх сурвалжтай, (3) үнэн зөв, ёс зүйн болон оюуны өмчийн зөрчилгүй бол 3 оноо. (1), (2), (3)-ыг тус бүр 1 оноогоор дүгнэж, аль нэгийг хангаагүй тохиолдолд оноог хасна. Мөн нэг баримт дутуу бичсэн бол 1 оноо хасна.

Даалгавар 6. Нийт 2 оноо

Хэлцийг дэлгэрүүлсэн өгүүлбэр зөв бүтэцтэй, найруулгын ямар ч алдаагүй бол 1 оноо

Өгүүлбэрт бүтэц найруулгын алдаа гарсан бол 0 оноо

Хэлц өгүүлбэрийг “гэ-, хэмээ-“ холбох үг ашиглан дэлгэрүүлсэн бол 1 оноо

XII ангийн агуулгаар үзэж судалсан “гэ-, хэмээ-“ холбох үгсийг ашиглаагүй бол 0 оноо

Даалгавар 7. Нийт 5 оноо

0-1 алдаатай хөрвүүлсэн бол 5 оноо

2-3 алдаатай хөрвүүлсэн бол 4 оноо

4-5 алдаатай хөрвүүлсэн бол 3 оноо

6-7 алдаатай хөрвүүлсэн бол 2 оноо

8-9 алдаатай хөрвүүлсэн бол 1 оноо

10 ба түүнээс дээш үг алдаатай хөрвүүлсэн бол 0 оноо

Даалгавар 8. Нийт 20 оноо

<i>агуулга</i>	<i>ОНОО өгөх заавар</i>	<i>ОНОО</i>
Сэдэв ба зорилго	Зорилгоо хангаж бодит шийдэл санал болгож, учир шалтгааны уялдаа холбоотой сайтай бичсэн бол	5
	Учир шалтгааны уялдаа холбоо бага зэрэг алдагдсан бол	4
	Учир шалтгааны уялдаа холбоо муутай ч нэгэн сэдвээр бичсэн бол	3
	Сөрөг хандлагатай эсвэл хэд хэдэн асуудлыг хөндсөн бол	2
	Ямар нэгэн зохиол бүтээлээс санаа авсан, санааг давтсан бол	1
	Сэдэв, зорилгоос хазайсан, хуулсан бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Эшлэл баримт	Эшлэл, баримтыг оновчтой ашигласан бол	2
	Тохиромжгүй ч эшлэл, баримттай бол	1
	Эшлэл, баримтгүй бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бичлэгийн хэлбэр төрөл	Тодорхой хэрэгжүүлж болохуйц бодитой шийдлийг санал болгож байгаа бол	2
	Тодорхой шийдэл санал болгосон ч бодитоор хэрэгжих боломжгүй бол	1
	Ямар нэгэн бодит шийдэл санал болгоогүй, шүүмжийн шинжтэй бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бүтэц	Эхийн бүтэц ойлгомжтой, догол мөр, зайгаар заагласан бол	3
	Эхийн бүтэц ойлгомжтой хэдий ч догол мөр зайгаар зааглаагүй бол	2
	Эхийн эхлэл, гол, төгсгөл хэсгийн аль нэг нь дутуу бол	1
	Эхийн бүтэц тодорхой зааггүй, санаа бүрэн биш бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Хэл зүй, найруулга	Хэл зүй найруулгын алдаагүй	3
	Хэл зүй найруулгын багахан алдаатай ч ерөнхий цогцолбор болоод бичвэрийнхээ найруулгад нөлөөлөөгүй бол	2
	Хэл зүй найруулгын алдаа нь тухайн цогцолбор болоод бичвэрийнхээ найруулгыг сулруулсан бол	1
	Хэл зүй найруулгын алдаа их бол /4+ алдаа/	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Үгийн тоо	250-280 хооронд бол	1
	Үгийн тоо их, бага бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Зөв бичгийн дүрэм	0-1 алдсан бол	3
	2-5 алдсан бол	2
	6-9 алдсан бол	1
	10+ бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бичгийн соёл	Уншиж ойлгоход саадгүй бол /дармал байж болно/	1
	Уншиж ойлгоход хэцүү, үсэг, тэмдэг хооронд ялгаагүй бичсэн бол.	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X